

РОЗДІЛ 8. ТЕОРІЯ НАВЧАННЯ

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ

PECULIARITIES OF ORGANIZATION OF THE DISTANT LEARNING IN PRIMARY CLASSES IN RURAL AREAS

У статті висвітлено проблеми, які виникли в учасників освітнього процесу під час вимушеного дистанційного навчання на тлі світової пандемії, що спричинив Covid-19. Описано, як відбувалося впровадження навчання «на відстані» в освітній процес початкової школи сільської місцевості.

Розкрито поняття «дистанційне навчання», за допомогою яких технології здійснюється, хто досліджував та досліджує дане питання, проведено дослідження особливостей упровадження дистанційного навчання в освітній процес початкової школи сільської місцевості.

Експериментальне дослідження проводилося в початкових класах сільських шкіл. Метою дослідження стало впровадження дистанційного навчання в освітній процес початкової школи сільської місцевості, виявлення основних проблем, що виникають під час його організації. Для досягнення поставленої мети використано такі методи науково-педагогічного дослідження, як: бесіда, анкетування, тестування, аналіз процесу і продуктів діяльності.

Аналіз результатів бесід з учителями щодо використання певної технології показав, що 13% користувалися під час вимушеного дистанційного навчання лише кейс-технологією, 27% рекомендували телевізійно-супутникову технологію, 67% користувалися мережевими технологіями. Також було проведено анкетування батьків із метою виявлення їхньої думки щодо дистанційного навчання їхніх дітей. В опитуванні брали участь 120 сімей. 78% батьків категорично проти дистанційного навчання їхніх дітей, 16% частково підтримали елементи раніше не баченого ними навчання, за дане навчання висловилися лише 6% опитаних батьків.

Під час проведення тестування, метою якого було з'ясування ставлення вчителів до своїх обов'язків під час навчання в умовах карантину, виявлено, що 98% учителів підтримували зв'язок з учнями та їхніми батьками, а 2% не виходили на зв'язок.

На основі аналізу проведеного дослідження було виділено найпоширеніші проблеми, з якими стикаються всі учасники дистанційного навчання, а саме:

- дитину не було з ким залишити вдома;
- відсутність Інтернету;
- часте відключення електричних мереж під час транслявання уроків або під час написання тестів;
- збій у системі, невідповідність до такого освітнього процесу;
- невміння дитини самостійно опанувати матеріал;
- незлагодженість у розкладі;
- непрозоре оцінювання досягнень учня і багато іншого.

Ключові слова: дистанційне навчання, кейс-технології, телевізійно-супутникові

технології, мережеві технології, саморегуляція, соціалізація, традиційне навчання, мотивація.

The article highlights the problems that aroused to the participants of the educational process during the forced distant learning on the background of the global pandemic caused by Covid-19. There is described how distant learning was introduced into the educational process of the rural primary school.

The concept of "distant learning" is revealed. It is described what technologies are used, who researched this question and conducted a study of the peculiarities of the implementation of distant learning in the educational process of primary school in rural areas.

The experimental study was conducted in the rural primary schools. The aim of the study was to introduce distant learning in the educational process of primary schools in rural areas and to identify the main problems that arise during its organization. To achieve this goals the following methods of the scientific and pedagogical research were used: conversation, questionnaire, testing, analyses of the process and products of activity.

Analysis of the interviews with teachers on the use of certain technology showed that 13% used only case-technology during forced distant learning, 27% recommended television-satellite technology and 67% used network technology.

The next step was to conduct a questionnaire among parents to find put their opinion on distant learning for their children. 120 families took part in this questionnaire. It was found that 78% of parents are categorically against distant learning of their children, 16% partially supported elements of previously unseen education and only 6% of parents supported this education.

During the tests which aimed to find out how teachers treated their responsibilities during training in quarantine, it was found that 98% of teachers kept in touch with students and their parents and only 2% didn't do this.

Summing up the results of the study we identified the most common problems faced by all participants in distant learning:

- the child had no one to leave at home;
- no Internet;
- frequent disconnection of electronic networks during the broadcast of lessons or when writing tests;
- system failure, unpreparedness for such an educational process;
- inability of the child to master the material alone;
- inconsistency in the schedule;
- not permeable assessment of student achievement and much more.

Key words: distant learning, case-technologies, television-satellite technologies, network technologies, self-regulation, socialization, traditional learning, motivation.

УДК 37.018.43:37.018.51
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/28.52>

Голуб Л.В.,

студентка І курсу магістратури факультету дошкільної, початкової освіти і мистецтв Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Лимар Ю.М.,

канд. пед. наук, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Постановка проблеми в загальному вигляді. На тлі пандемії, яку спричинив Covid-19, в Україні 12 березня було введено карантинні обмеження, які були впроваджені, зокрема, і в усіх закладах освіти. Перед освітянами постала проблема навчання дітей на відстані (дистанційно). Більшість педагогів та учнів працювати і навчались так уперше, що неминуче спричинило низку труднощів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання дистанційної освіти вже тривалий час вивчають вітчизняні та закордонні науковці: А. Андрєєв, В. Биков, М. Карпенко, Н. Морзе, Н. Сиротенко, П. Стефаненко, П. Федорук та інші.

Теоретичні дослідження з питань дистанційного навчання базуються на методологічних працях С. Архангельського, Л. Виготського, П. Гальперіна, Г. Костюка, О. Матюшкіна, Ю. Бабанського, С. Гончаренка, Є. Полота, Н. Талізної та інших. Значних зусиль до формування системи дистанційного навчання доклали вчені С. Батишев, О. Кірсанов, Л. Романишина, П. Сікорський, І. Харламов; психологи Б. Ананьєв, Г. Балл, В. Виготський, М. Данилов та інші, у творчому доробку яких аналізується процес індивідуалізації особистісно орієнтованого навчання.

Проблеми розвитку дистанційної освіти висвітлювались у працях О. Кіріленко, І. Лещенко, Н. Муліної, В. Свиридюк, Б. Шуневича. Вагомим внеском у вивчення проблеми інформаційно-програмного забезпечення дистанційної освіти є дослідження Г. Козлакової, О. Спіріна й інших.

Швидкі зміни, які відбувалися в системі освіти, недостатнє матеріально-технічне забезпечення освітнього процесу, особливо в сільській місцевості, істотно впливають на якість початкової освіти, яка має «забезпечувати право кожного вихованця на самореалізацію та створювати неповторну сприятливу траєкторію для його особистісного зростання» [1, с. 310]. «Сучасний учитель втратив свою функцію основного джерела знань, організатора репродуктивного навчання учнів. Натомість від нього чекають організації взаємодії з учнями на засадах партнерства, поваги; урахування індивідуальних особливостей учнів, створення умов для розкриття їхнього потенціалу; використання сучасних технологій навчання; ініціативності; творчого підходу» [2, с. 101]. Отже, упровадження дистанційного навчання потребує більш детального та глибокого дослідження особливостей його використання для навчання молодших школярів.

Мета статті – дослідження особливостей упровадження дистанційного навчання в освітній процес початкової школи сільської місцевості, виявлення основних проблем, що виникають під час його впровадження.

Виклад основного матеріалу. Дистанційне навчання як таке виникло в 1840 р., коли Ісаак

Пітман запропонував навчання через поштовий зв'язок для студентів Англії. Інтенсивний розвиток дистанційної освіти в Америці та Європі розпочався в 70-ті рр. В Україні дистанційна форма освіти запроваджується із 2000 р. і регулюється Концепцією розвитку дистанційної освіти в Україні і Положенням про дистанційне навчання Міністерства освіти і науки (далі – МОН) [3]. Саме в цьому документі визначено поняття «дистанційна форма навчання» як «форма організації навчального процесу в закладах освіти (ВНЗ, ЗПО, ПТНЗ, ЗНЗ), яка забезпечує реалізацію дистанційного навчання та передбачає можливість отримання випускниками документів державного зразка про відповідний освітній або освітньо-кваліфікаційний рівень», «технології дистанційного навчання» – як «комплекс освітніх технологій, включаючи психолого-педагогічні та інформаційно-комунікаційні, що надають можливість реалізувати процес дистанційного навчання в навчальних закладах та наукових установах» [3].

Варто зазначити, що дистанційне навчання в сучасному світі здійснюється за допомогою різноманітних технологій, які відрізняються за:

- формою подання навчальних матеріалів;
- наявністю посередника в системі навчання або за централізованою формою навчання;
- за ступенем використання телекомунікацій і персональних комп'ютерів;
- за технологією організації контролю освітнього процесу;
- за ступенем упровадження в технології навчання звичайних методів навчання;
- за методами ідентифікації учнів під час складання іспитів [4].

Однак найчастіше для підтримки дистанційної освіти використовуються технології трьох видів, як-от: кейс-технології, телевізійно-супутникові та мережеві (див. табл. 1).

З метою виявлення технологій (з наведених вище трьох видів), використання яких переважало в сільській місцевості; труднощів, які водночас виникали, було проведено опитування вчителів початкових класів сільських шкіл, а саме: Березнянського опорного ЗЗСО I–III ступенів, Локнітенського ЗЗСО I–III ступенів та Миколаївського ЗЗСО I–II ступенів Чернігівської області. Усього в опитуванні взяли участь 15 учителів.

Перший вид використовували 2 вчителів (13%) у малокомплектній школі, які пояснили свій вибір відсутністю інтернету. Такий вид дистанційної освіти вони адаптували до своїх можливостей: склали дидактичний матеріал за окремими теками з кожного предмета, дали дітям завдання, визначили терміни їх виконання. Ефективність використання такого виду дистанційного навчання, на думку опитаних учителів, досить низька, адже в дітей ще не сформовані навички саморегуля-

Таблиця 1

Характеристика основних технологій дистанційної освіти [4]

№	Технології дистанційної освіти	Характеристика
1.	Кейс-технології	Навчання на основі паперових і аудіоносіїв (навчально-методична допомога, касети, підручники). Із студентом працює викладач, який перевіряє виконання надісланих поштою завдань і готовий відповісти на запитання студентів по телефону або провести консультацію у спеціальних навчальних центрах. Навчально-методичні матеріали комплектуються у спеціальний набір (кейс), який пересилається учню для самостійного вивчення. До даної групи може бути віднесена традиційна технологія заочного навчання. За наявності належної мотивації учень може самостійно вивчити й освоїти значний обсяг матеріалу з різних дисциплін, якщо таке навчання підкріплено змістовним кейсом.
2.	Телевізійно-супутникова технологія	Заснована на використанні телевізійних уроків і передбачає трансляцію уроків державними каналами.
3.	Мережеві технології	Інтернет-технологія і технології, що використовують можливості локальних і глобальних обчислювальних мереж. Інтернет використовується для забезпечення учнів навчально-методичним матеріалом, а також для інтерактивної взаємодії між учителем і учнем. Дана технологія має низку істотних переваг перед іншими, оскільки вона дозволяє проходити дистанційне навчання за індивідуальним розкладом, мати постійний контакт з учителем та іншими учнями.

ції, відповідальності за свою освіту. Здебільшого тематичні завдання виконували батьки учнів.

Другий вид дистанційного навчання використовували 4 вчителів (26%), які рекомендували дивитися трансляцію уроків телебаченням своїм учням.

Крім того, учителі давали додаткові джерела засвоєння інформації з окремих тем.

Більшість опитаних учителів (10 осіб (61%) використовували третій вид навчання «на відстані», а саме мережеві технології. Широко використовували групу у вайбері, до якої залучалися вчителі та батьки дітей. Саме так учителі давали завдання та необхідний навчальний матеріал учням. Виявилось, що саме він є одним із найпоширеніших засобів зв'язку, який використовували для дистанційного навчання в сільській місцевості.

Результати проведеного опитування показали, що вчителі опинилися в різних умовах: не було відповідної техніки й інтернету, недостатній рівень знань із технологій, неможливість учнів навчатися з використанням обраної технології. Однак позитивним є те, що більшість учителів у стислі терміни встановлювати зв'язок зі своїми учнями і почали працювати дистанційно.

Крім того, ми дослідили ставлення батьків учнів сільської місцевості до дистанційного навчання. До анкетування було залучено 120 сімей. Під час проведеного анкетування батьки відповіли на такі запитання:

- Якої ви думки про дистанційну освіту?
- Чи тримав зв'язок учитель з учнями?
- Яку роль батьки відігравали в навчанні дитини?
- Чи є вдома інтернет, відповідна техніка?
- Як діти засвоювали матеріал у домашньому середовищі?
- Чи вплинуло дистанційне навчання на соціалізацію дитини?

- Які проблеми виникали під час навчання?
- Чи знизився рівень навчальних досягнень дитини за період карантину?

Відповіді батьків були здебільшого однотипними:

– 78% відповіли, що проти дистанційної освіти, 16% підтримують її частково і лише 6% батьків підтримали цю форму освіти;

– 98% респондентів повідомили, що вчитель підтримував зв'язок з учнями, і лише 2% – що ні.

На запитання щодо допомоги дітям у навчанні більшість батьків (58%) відповіли, що майже не допомагали дітям, пояснивши це відсутністю вільного часу (період карантину випав на весняні роботи дорослих на городах та в полі). 16% опитаних батьків допомагали дітям з основних предметів (математика, українська мова), 26% сказали, що допомагали дітям навчатися з усіх навчальних предметів.

Також 20% батьків зазначили відсутність у них відповідної комп'ютерної техніки. Наявність якісного інтернету відзначили лише 38% з опитаних!

Усі опитані батьки відповіли, що в домашньому середовищі діти погано опановували навчальний матеріал, оскільки батьки (або інші дорослі), які навчали дитину, не мають такого авторитету, як учитель. Вони відзначили відсутність / недостатність знань батьків із методик навчання учнів початкової школи, що позначилось на результатах навчання учнів.

На питання щодо соціалізації дітей 58% батьків відповіли, що дитині вистачало спілкування з дітьми на подвір'ї. Із цих 58% – 32% додали, що соціалізація поза школою вплинула на їхніх дітей негативно. 42% сказали, що дитині не вистачало спілкування з однолітками.

На основі аналізу проблем в організації і впровадженні дистанційного навчання, описаних бать-

ками учнів, які навчаються в сільській місцевості, можна виділити найпоширеніші:

- дитину не було з ким залишити вдома, на час відходу батьків на роботу діти залишалися самі. Це великий ризик не лише для успішного навчання, але й для їхньої безпеки;
- відсутність інтернету;
- часте відключення електричних мереж під час транслявання уроків або під час написання тестів (причиною назвали погані погодні умови);
- незнання батьками іноземних мов (батьки не можуть навіть пояснити чи допомогти дитині);
- збій у системі, непередбаченість до такого освітнього процесу;
- небажання батьків «виконувати роботу вчителя»;
- невміння дитини самостійно опанувати матеріал;
- незлагодженість у розкладі (дітям давали завдання навіть на вихідних);
- непрозоре оцінювання досягнень учня.

На початку 2020–2021 н. р. вчителі відзначили помітне зниження рівня навчальних досягнень учнів початкової школи. Учні стали гірше читати, під час написання текстів частіше припускаються помилок, таблицю множення половина учнів забули. Учителі на початку нового навчального року активно організують повторення навчального матеріалу, який вони опановували самостійно під час карантину.

Дистанційне навчання, що зумовив карантин, виявило:

- наявність групи учнів, яким складно навчатися в таких умовах, яким потрібна додаткова підтримка;
- необхідність посилення мотиваційного компонента навчання дітей;
- недостатній рівень сформованості вміння критично мислити, працювати з будь-якою інформацією, навичок саморегуляції в більшості молодших школярів;
- недостатня матеріально-технічна база як учнів, так і вчителів;
- збільшення відповідальності за навчання своїх дітей (батьки скаржаться на швидкий темп виконання дітьми завдань, часте нерозуміння вчителями ситуації: неможливості виконати певне завдання у визначений час).

Загалом система освіти України не була готова до такого різкого впровадження дистанційного навчання. Головна проблема полягає в тому, що дистанційне навчання має зовсім іншу специфіку,

ніж традиційне навчання у класі, до якого звикли вчителі й учні. Багато вчителів і батьків просто не вміють чи вміють недостатньо користуватися новітніми комп'ютерними технологіями. Окрім того, були й об'єктивні причини низького рівня спілкування учнів з учителями. Серед них покриття мережі Інтернет, яке в Україні, а особливо в селах, потребує покращення.

Цілком очевидно, що складно організувати високотехнологічне навчання в усіх школах і кожному закладу освіти виділити відповідні кошти для цього. Але варто враховувати також і технологічні можливості родин. Школа може провести аналіз, якими програмами для спілкування переважно користуються учні чи батьки, якими пристроями. Місцеві органи влади мають терміново ухвалювати рішення щодо забезпечення доступу своїх громад до мережі Інтернет. Адже в Україні оголошено діджиталізацію всієї країни, що відображено у відповідних концепціях та законах. Проблема рівного доступу до якісної освіти (зокрема, й у сільській місцевості) потребує значної уваги та фінансової підтримки.

Висновки. У результаті проведеного аналізу можна зробити висновки, що дистанційна форма навчання має право на існування, але повинна не замінювати, а доповнювати собою класичну освіту, тобто в окремих випадках і лише на короткий термін, коли це вкрай необхідно за певних обставин і для невеликої кількості здобувачів освіти. Безперечно, молодші школярі потребують живого спілкування, можливості вираження власних думок, участі в дискусіях і обговоренні, відпочину із друзями під час перерв.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Демченко О., Лимар Ю., Турчина І. Використання філософських вправ у контексті підготовки творчих педагогів обдарованих дітей. *Педагогічна освіта: теорія і практика* : збірник наукових праць / гол. ред. В. Лабунець ; Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка ; Інститут педагогіки НАПН України. Кам'янець-Подільський, 2019. Вип. 27 (2–2019). С. 310–317.
2. Лимар Ю., Чекан Ю. Нові професійні ролі вчителя в умовах Нової української школи. *Інноваційна педагогіка* : збірник наукових праць. Одеса, 2019. Вип. 15. Т. 2. С. 82–85.
3. Положення про дистанційне навчання. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#n18>.
4. Толочко В. Проблемні аспекти дистанційної форми освіти та можливості її використання в Україні. URL: http://www.provisor.com.ua/archive/2009/N11/padfo_119.php.